

Андрій ШАБАЛДАК,

Начальник Центру забезпечення навчального процесу Військової академії, Одеська військова академія

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВОЇ АКАДЕМІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЗАСАДАХ ПРАКСЕОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

У статті проаналізовано дефініції понять категорій «умови», «педагогічні умови», «педагогічні умови підготовки курсантів Військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу». Здійснений аналіз наукової літератури щодо проблеми трактування терміну «педагогічні умови» дав змогу встановити неоднозначність позиції науковців, щодо його тлумачення. Встановлено, що спільною, наскрізною думкою дослідників є теза, згідно з якою анонсована дефініція є своєрідним «містком» між теорією і практикою. Будучи втіленням методологічних підвалин формування того чи іншого феномену, дає змогу досягнути заздалегідь сформульованих педагогічних цілей шляхом імплементації інновацій у навчально-виховний процес. На основі аналізу дисертаційних досліджень, що стосуються теми наукової розвідки, встановлено, що в процесі відбору педагогічних умов дослідники використовують методи експертної оцінки, обговорення, ранжування. Визначено педагогічні умови підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу.

Ключові слова: підготовка, готовність, готовність до професійної діяльності, умова, педагогічна умова, курсанти військової академії, дія, результативність, ефективність, праксеологічний підхід.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Дослідження вдосконалення фахової підготовки майбутніх офіцерів передбачає визначення педагогічних умов, за яких оптимізуватиметься процес підготовки курсантів Військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу, результатом якого є готовність майбутніх військовослужбовців до виконання правильних дій. Ця теза базується на декларативній позиції Ю. Бабанського, що ефективність будь-якого педагогічного процесу закономірно залежить від умов, у яких він проходить. З метою встановлення змістового наповнення категорій «умови», «педагогічні умови», «педагогічні

умови підготовки курсантів Військової академії (далі – ВА) до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу» у контексті дослідження аналізувалася довідникова, енциклопедична, словникова, філософська, педагогічна, психологічна, військова література, в якій розкрито окремі аспекти досліджуваної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив відсутність цілеспрямованих наукових пошуків щодо вирішення проблеми теоретичного обґрунтування педагогічних умов підготовки курсантів військової академії до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу. Проте в науковій літературі висвітлено основи військової педагогіки (Д. Іщенко [1]) та результати наукових розвідок стосовно професійної підготовки майбутніх офіцерів (В. Георгієв [2], Ю. Лісніченко [3], О. Торічний [4], М. Хрупало [5], І. Мельничук [6], О. Царенко [7], В. Ягупов [8] та ін.). Питання педагогічної праксеології також були предметом наукових досліджень [9].

Метою статті є виокремлення оптимальних педагогічних умов підготовки майбутніх військовослужбовців України до здійснення «правильних» фахових дій на основі реалізації праксеологічного підходу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Новій філософській енциклопедії термін «умова» трактується як категорія, в якій відображено універсальні взаємини речей з тими чинниками, завдяки яким вони виникають і існують [9, с. 1198]. Відтак умови детермінують те середовище, в якому виникає, існує і розвивається певне явище або процес. У словниковій літературі поняття «умови» розуміється як «необхідні обставини, особливості реальної дійсності, які уможливають здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяють чомусь» [10, с. 1295]. У контексті дослідження умови сприятимуть формуванню готовності курсантів ВА до практичної професійної діяльності.

Вагомою, у світлі наших наукових розвідок, є думка військового педагога Д. Іщенко. Так, досліджуючи педагогічні умови максимізації ефективності професійної підготовки майбутніх військовослужбовців у ВВНЗ України, науковець стверджує, що умови є, ніщо інше як сукупність факторів зовнішнього

та внутрішнього середовища, які впливають на розвиток конкретного психічного явища; причому цей вплив опосередковується активністю особистості курсанта, групою людей [1, с. 56].

У Психолого-педагогічному словнику поняття «педагогічні умови» тлумачиться як «фактори (латинське *factor* – чинник), тобто рушійна сила, причина будь-якого процесу» [11, с. 72]. Однак у педагогічній науці нині спостерігається плюралізм думок щодо змістового наповнення категорії «педагогічні умови». Так, О. Пехота, досліджуючи фактори підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, переконливо доводить, що педагогічні умови як сукупність певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створені, необхідні для досягнення конкретної педагогічної мети [12, с. 171]. Схожої наукової позиції дотримується О. Торічний [4].

Досліджуючи специфіку підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін, Ю. Лісніченко, визначає педагогічні умови як взаємопов'язану сукупність обставин, факторів, зовнішніх впливів, при яких найефективніше відбувається формування готовності майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін [3, с. 95]. Розширений екскурс у тлумачення дефініції «педагогічні умови» в напрямі формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки здійснено у дослідженні В. Георгієва, де педагогічні умови протрактовано як обставини, що сприятимуть набуттю майбутніми офіцерами фахових знань, умінь, навичок, а також розвитку особистих та професійних якостей, необхідних у професійній діяльності [2, с. 50-51].

Здійснений аналіз наукової літератури щодо проблеми трактування терміну «педагогічні умови» дав змогу встановити неоднозначність позиції науковців, щодо його тлумачення. Проте спільною, наскрізною думкою дослідників є теза, що анонсована дефініція є своєрідним «містком» між теорією і практикою. Адже, будучи втіленням методологічних підвалин формування того чи іншого

феномену, дає змогу досягнути заздалегідь сформульованих педагогічних цілей шляхом імплементації інновацій у навчально-виховний процес.

У контексті дослідження на особливу увагу заслуговують наукові розвідки А. Шевченка. Автор, досліджуючи проблему підвищення ефективності формування фахової компетентності майбутніх офіцерів тилу в процесі професійної підготовки, теоретично обґрунтував і експериментально перевіряв сукупність педагогічних умов згаданого процесу (формування освітнього середовища у ВВНЗ для стимулювання позитивної мотивації фахової діяльності; упровадження інтерактивних технологій для підвищення ефективності пізнавальної діяльності курсантів; удосконалення практичної підготовки на основі активізації самостійної діяльності курсантів; активізація самовдосконалення особистісних якостей та професійної позиції курсантів) [13, с. 4]. Нам імпонує позиція дослідника, щодо необхідності інноватизації та вдосконалення практичної підготовки курсантів до виконання фахових завдань.

Водночас, на поглиблене вивчення заслуговують педагогічні умови, виокремлені у дослідженні Ю. Лісніченка. Дослідник довів, що процес підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін буде результативним, якщо навчально-виховний процес орієнтувати на реалізації таких педагогічних умов: мотивування майбутніх офіцерів до вивчення фахових дисциплін у процесі їх підготовки до професійної діяльності на основі компетентнісного підходу; активізація підготовки майбутніх офіцерів до професійної діяльності з використанням інтерактивних методів; організація самостійної роботи майбутніх офіцерів для підвищення якості їх професійної підготовки [3, с. 98-99]. Водночас, автор стверджує, що результативність упровадження анонсованих педагогічних умов базується на таких постулатах: сприяння організації глибокої мотивації в майбутнього офіцера як захисника Вітчизни, до зростання високих мотиваційних цінностей, особистісної значущості й активного ставлення майбутніх офіцерів до практичної військово-професійної діяльності; використання комплексу професійно-орієнтованих

завдань, спрямованих на активізацію механізмів опанування фахових дисциплін та відповідним чином організованих військових тренувань та стажування.

Ураховувались напрацювання М. Хрупала, який теоретично обґрунтував та практично перевіряв ефективність педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу, імплементуючи у навчально-виховний процес ВВНЗ засоби проектної діяльності (формування стійкої мотивації та ціннісного ставлення майбутніх офіцерів тилу до проектної діяльності; застосування засобів проектної діяльності в процесі підготовки курсантів на різних етапах навчання; забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів і курсантів у процесі формування професійної компетентності засобами проектної діяльності) [5]. Нам імпонує позиція автора щодо необхідності актуалізації проблеми аксіологізації професійної підготовки майбутніх військовослужбовців. Адже, як слушно підкреслює О. Маслій, основними заходами щодо розвитку мотивації майбутніх офіцерів, особливо в умовах гібридної війни, є формування чітких ціннісних орієнтирів майбутніх офіцерів ЗСУ, які спрямовують їх на досягнення успіху та результативності практичної діяльності; розвиток у процесі навчання впевненості в собі як у військовослужбовцях, прагнення до професійного самовдосконалення тощо.

Цілеспрямований порівняльно-логістичний аналіз наукових розвідок у напрямі підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної діяльності дав змогу окреслити найбільш застосовувані (універсальні) та специфічні фактори, які доцільно адаптувати до проблеми впровадження праксеологічного підходу в навчально-виховний процес ВА. Базуючись на дослідницьких позиціях сучасних науковців (психологів, педагогів, військових педагогів) й ураховуючи предмет та завдання нашого дисертаційного дослідження, під педагогічними умовами підготовки курсантів ВА до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу розумітимемо спеціально сконструйовану сукупність засобів, методів, прийомів праксеологічного знання, оптимальне поєднання яких детермінує створення праксеологічно-корекційного педагогічного середовища і

максимізуватиме ефективність формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до результативної, ефективної практичної професійної діяльності.

Зазначимо, що процес виокремлення педагогічних умов дослідження базувався на урахуванні вимог ОКХ випускників ВВНЗ та ОПП підготовки майбутнього офіцера ЗСУ; загальнодидактичних основ навчального процесу військовослужбовців; військово-педагогічних розвідок у напрямі пошуку умов формування у курсантів тих чи інших професійно значущих якостей шляхом застосування інноваційних методичних підходів; особливостей професійної підготовки курсантів до професійної діяльності у ВВНЗ України; методологічних підвалин військової праксеології, ядром яких є логічні вимоги до організації «правильних» дій майбутніх офіцерів у межах виконання їх професійних функцій. Водночас, проаналізувавши низку дисертаційних досліджень, що стосуються теми нашої наукової розвідки, встановлено, що в процесі відбору педагогічних умов дослідники, аби оптимізувати шлях формування того чи іншого феномену, використовують методи експертної оцінки, обговорення, ранжування.

З метою визначення оптимальних педагогічних умов підготовки курсантів ВА до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу й уникнення суб'єктивізації анонсованого процесу застосовувався метод встановлення рейтингу педагогічних умов. У ролі експертів виступили викладачі (18 осіб) ВВНЗ, на базі якого проводився педагогічний експеримент (Одеська військова академія). Викладачам було запропоновано опитувальний лист, де в довільному порядку запропоновано 20 варіантів педагогічних умов імплементації ідей праксеології в процес фахової підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ. Педагогам пропонувалося проранжувати анонсовані чинники, й таким чином обрати найефективніші педагогічні умови підготовки курсантів ВА до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу. Аналіз відповідей експертів з урахуванням вище означених факторів дав змогу визначити педагогічні умови дослідження, а саме:

1) формування позитивної мотивації курсантів до професійної діяльності на основі аксіологізації практичної складової фахових дій;

2) фундаменталізація знань курсантів у процесі вирішення праксеологічних професійно зорієнтованих завдань;

3) сприяння опануванню досвіду курсантів у здійсненні практичних професійних дій як складових раціональної діяльності офіцера;

4) спрямування самоосвітньої діяльності курсантів на опанування стратегіями раціоналізації професійних дій.

Висновки. Таким чином, на основі використання методів аналізу педагогічної літератури з проблеми дослідження, педагогічних спостережень, бесід, опитування викладачів встановлено, що значний вплив на процес підготовки курсантів ВА до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу можуть забезпечити згадані педагогічні умови. Визначаючи педагогічні умови, враховувалося, що це структурна оболонка реалізації педагогічних моделей. Оскільки, структура готовності майбутнього офіцера ЗСУ до здійснення «правильних» фахових дій розглядається як певна педагогічна модель, яку доцільно враховувати в навчально-виховному процесі ВВНЗ, відтак було зроблене гіпотетичне припущення, що кожен педагогічну умову доцільно спрямовувати на формування певного компоненту досліджуваної готовності.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають в окресленні результатів статистичних даних, що продемонструють і підтвердять ефективність запропонованих педагогічних умов підготовки майбутніх військовослужбовців у ВВНЗ України до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу.

Список використаних джерел

1. Іщенко Д. В. Основи військової педагогіки / Д. В. Іщенко, А. Ф. Філіппов. – Хмельницький : Вид-во Національної академії ПВУ, 2002. – 106 с.
2. Георгієв В. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів високомобільних десантних військ у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. / Георгієв Василь Михайлович. –Хмельницький, 2015. – 244 с.

3. Лісніченко Ю. М. Підготовка майбутніх офіцерів до професійної діяльності в процесі вивчення фахових дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Лісніченко Юрій Михайлович. – Хмельницький, 2015. – 319 с.

4. Торічний О. В. Теорія і практика формування військово-спеціальної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі навчання : монографія / О. В. Торічний. – Хмельницький : Вид-во Нац. академії Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2012. – 536 с.

5. Хрупало М. М. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів тилу засобами проектної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Микола Миколайович Хрупало. – Хмельницький, 2016. – 332 с.

6. Мельничук І. М. Роль універсальних компетенцій у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до використання засобів інформаційних технологій / І. М. Мельничук, Л. М. Романишина // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Електронне наукове фахове видання. – 2012. – № 4. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Vnadps/2012_4/zmist.html

7. Царенко О. В. Педагогічні умови застосування навчально-ігрового проектування у гуманітарній підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Царенко Оксана Василівна. – Хмельницький, 2010. – 168 с.

8. Ягупов В. В. Загальнодидактичні основи навчання військовослужбовців строкової служби Збройних Сил України : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Ягупов Василь Васильович. – К., 2002. – 432 с.

9. Марон А. Е. Педагогическая праксиология: структура знания и модели реализации в профессиональном обучении / А. Е. Марон, Л. Ю. Монахова, В. С. Федотова // Человек и образование. – 2012. – № 2. – С. 27–31.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

11. Психолого-педагогический словарь / под ред. В. А. Мижерикова. – Ростов на/Д. : Феникс, 1998. – 991 с.

12. Пехота О. М. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: навч. посібник/ О. М. Пехота та ін. – К.: А.С.К., 2003. – 240 с.

13. Шевченко В. В. Психологічні особливості військово-патріотичного виховання учнів старшого підліткового та юнацького віку : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Шевченко Володимир Володимирович. – К. 1999. – 187 с.

Шабалдак А. Педагогические условия подготовки курсантов Военной академии к профессиональной деятельности на основе праксеологического подхода

В статье проанализированы дефиниции понятий категорий «условия», «педагогические условия», «педагогические условия подготовки курсантов военной академии к профессиональной деятельности на основе праксеологического подхода». Проведенный анализ научной литературы по проблеме трактовки термина «педагогические условия» позволил установить неоднозначность позиции ученых относительно его толкования. Установлено, что общим мнением является тезис исследователей, согласно которому указанная дефиниция является своеобразным «мостиком» между теорией и практикой, поскольку, будучи воплощением методологических основ формирования того или иного феномена, позволяет достичь заранее сформулированных педагогических целей путем имплементации инноваций в учебно-воспитательный процесс. На основе анализа диссертационных исследований, касающихся темы настоящего научного исследования, установлено, что в процессе отбора педагогических условий исследователи используют методы экспертной оценки, обсуждения, ранжирования. Определены педагогические условия подготовки курсантов военной академии в профессиональной деятельности на основе праксеологического подхода.

Ключевые слова: *подготовка, готовность, готовность к профессиональной деятельности, условие, педагогическое условие, курсанты военной академии, действие, результативность, эффективность, праксеологический подход.*

Shabaldak A. Pedagogical Conditions for Training of Military Academy Cadets to Professional Activity on the Practices of Praxeological Approach

The definitions of the concepts of the categories "conditions", "pedagogical conditions", "pedagogical conditions for the training of military academy cadets for professional activity on the basis of the praxeological approach" are analyzed in the article.

In the New Philosophical Encyclopedia, the term "condition" is treated as a category in which the universal relations of things to the factors that it occurs and exists are reflected. Therefore, the conditions determine the environment in which there arises, exists and develops a certain phenomenon or process.

The analysis of scientific literature on the problem of interpreting the term "pedagogical conditions" made it possible to establish the ambiguity of the position of the scholars, as well as its interpretation. It is established that the common, cross-cutting idea of the researchers is the thesis, according to which the announced definition is a kind of "bridge" between theory and practice. After all, being the embodiment of the methodological foundations of the formation of a phenomenon, it allows to achieve pre-formulated pedagogical goals through the implementation of innovations in the educational process.

Based on the analysis of the dissertation research on the topic of our research, it has been established that in the process of selection of pedagogical conditions,

researchers use methods of expert evaluation, discussion, ranking. The pedagogical conditions of the training of military academy cadets for professional activity on the principles of the praxeological approach are determined.

Exploring the specific training of future officers for professional work in the study of professional disciplines, scientists determine the pedagogical conditions as interrelated set of circumstances, factors external influences under which the formation of future officers' professional activities is the most effective.

On the basis of analysis methods and pedagogical literature on the study, teaching observations, interviews, a survey of teachers found that a significant impact on the process of training of Military Academy cadets to the profession based on praxeological approach can provide the following pedagogical conditions: the formation of positive motivation of students for professional careers in the basis of the axiology of the practical component of professional activities; fundamentalization of cadets' knowledge in the process of solving professionally oriented tasks; assistance in mastering cadets' experience in the implementation of practical professional activities as part of the rational activity of an officer; directing self-education of cadets to master strategies for rationalizing professional activities.

Prospects for further research in this area are to analyze the results of statistics that demonstrate and confirm the effectiveness of the proposed pedagogical conditions of training of the Military Academy cadets to the profession based on praxeological approach.

Key words: training, readiness, readiness for professional activity, condition, pedagogical condition, Military Academy cadets, action, effectiveness, efficiency, praxeological approach.